

Ruderatmarker i Borlängetrakten

Redan på 30-talet uppmärksammades en intressant adventivflora i Borlänge. Läroverksadjunkten J B Bengtsson hade då möjlighet att under flera år besöka Domnarvets Jernverk och botanisera innanför grindarna. På den tiden importerades rysk manganmalm från Krivoj-Rog. Med denna malm följde frön från en hel rad främmande arter som under flera år levde kvar inne på järnverksområdet. Exempel på arter som då hittades var kvarnlost (Bromus japonicus), ekmålla (Chenopodium botrys), stinkmålla (Chenopodium vulvaria), heliotrop (Heliotropium europaeum) och gulsyska (Stachys annua). Redan på 30-talet växte både vit och äkta sötväppling inne på verksamrådet. Den vita är ju idag en våldsamt expansiv art, medan den äkta alltid verkar vara sparsamt förekommande. Idag är inte floran undersökt på denna lokal men utgör en lockelse inte minst med tanke på den kraftiga stegringen av transporter med järnskrot till verket som skett under 80-talet.

En spegling av adventivfloran inne i verket utgör onekligen tipplatsen för slagg strax nordost om järnverket (Savelgärdet). Tipplatsen utgör en mycket torr miljö, närmast ökenartad, men med högt pH. På partier med finkornigt material etablerar sig ändå en rik flora. Här växer stora bestånd av taggsallat (Lactuca serriola). En art som säkert etablerat sig sedan länge inne i verket. Vanliga är också småsporre (Chaenorrhinum minus), ekorkorn (Hordeum jubatum), stillfrö (Descurainia sophia) och berggröe (Poa compressa). Ett roligt fynd var blåmålla (Chenopodium glaucum). Denna art fann Bengtsson redan på 30-talet inne på verksamrådet.

1946 botaniserade Almquist i Borlänge. På banvallen utmed järnverket hittade han då skånefibbla (Crepis biennis). Idag växer magnifika bestånd (1000-tals ex) på samma sträcka. Av någon anledning verkar dock arten ej sprida sig nämnvärt till nya områden.

En annan ruderatlokal av betydelse är Lusmyren. En del av den i ornitologkretsar berömda Lusmyren har fyllts igen med jordmassor för framtida bebyggelse. Denna miljö är helt annorlunda än Savelgärdet. Här uppstår mycket blöta partier p.g.a. terrängens flacka topografi och täta jordmassor. Delar av ruderatmarken nyttjas också som snötipp. P.g.a. vägsaltningen stannar mycket salt kvar i marken och gynnar exempelvis grått saltgräs (Puccinellia distans) som bildar stora bestånd. Saltgräset

• Blåmålla •

har för övrigt på senare år visat en stark spridning utefter vägarna i Borlängetrakten. I blötpartierna på Lusmyren växer båda kaveldunsarterna. För några år sedan återfanns även den sällsynta hybriden dem emellan. I de blöta pölarna trivs också tiggarranunkeln (*Ranunculus sceleratus*) mycket bra. Det trevligaste fyndet i år är ulltistel (*Onopordium acanthium*) som är det första i Dalarna. Tidigare under 80-talet har bl.a. följande arter observerats: blåmålla (*Chenopodium glaucum*), rödmålla (*Chenopodium rubrum*), vild riddarsporre (*Consolida regalis*), ålandsrot (*Inula helenium*), sminkrot (*Lithospermum dubium*) och kornvallmo (*Papaver rhoeas*).

De fuktiga ruderatmarkerna är en förgänglig företeelse. De växer snabbt igen i en logisk succession om de inte bebyggs eller "återställs" som ordnade grönytor. De torra ruderatmarkerna kan dock bestå under lång tid även utan markslitage. Exempel på detta är gamla järnvägsbankar och stationsområden. I somras besökte jag gamla Olsbacka järnvägsstation i Aspeboda, vars järnväg revs upp i början på sextiotalet. Vid denna tidpunkt fann Erik Almquist här en för Dalarna rar art, nämligen taklosta (*Bromus tectorum*). Ännu 1986 växer den kvar på samma plats jämte småsporre (*Chaenorhinum minus*), knytling (*Herniaria glabra*), färgkulla (*Anthemis tinctoria*), sandnarv (*Arenaria serpyllifolia*) och berggröe (*Poa compressa*).

Ruderatmarker är ju egentligen hårdexploaterad natur och borde utgöra ett beklämmande intryck på åskådaren. För botanisten utgör den dock ett bevis på naturens obändiga kraft att kolonisera också de mest ogästvänliga miljöer. Det är också ofta spännande att krypa i slagghögar och strosa omkring på sop-tippar eftersom de mest oväntade växter plötsligt kan stå mitt framför en.

SÖREN NYSTRÖM

P.S. Om Lusmyren kan du läsa i Tunabygdens naturvårdsförenings och Tunabygdens fältbiologers skrift med samma namn, pris 40 kr, den kan beställas av undertecknad. D.S.